

מדינת ישראל

משרד המשפטים

האגף לסיוע משפטי
לשכת הממונה על האגף לסיוע משפטי

תאריך: א' שבט תשע"ו
10 ינואר 2016
מספרנו: 103-99-2015-001250

נייר עמדה
מטעם האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים

בעניין:
הצעת חוק (תיקון מספר 19)
לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב – 1962

קביעת חובת ההשתתפות בהליך
ביסוס עקרונות יסוד חדשים
וקידום מנגנונים חלופיים

ד"ר עו"ד מיטל סגל-רייך¹

¹ ממונה ארצית – ייצוג זקנים, וייצוג בגירים בהליכים לפי חוק הכשרות המשפטית, הנהלת האגף לסיוע משפטי, משרד המשפטים.

עמוד 1 מתוך 14

מדינת ישראל

משרד המשפטים

מבוא

האגף לסייע משפטי במשרד המשפטים הוא הגוף הציבורי המעניק ייצוג משפטי בתחומים האזרחיים לעשרות אלפי אנשים מדי שנה, במחוזות השונים בארץ. בכלל זה, בתחומי המעמד האישי ובתוך כך - בסוגיות מגוונות לפי חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות, תשכ"ב - 1962. ייעוץ וייצוג משפטי באמצעות עורכי דין מטעם האגף ניתנים לאדם בהליכים המשפטיים שנקטו להגבלת כשרותו המשפטית ולמינוי אפטרופוס עבורו; בהליכים משפטיים תחת אפטרופסות הנוגעים ואשר אינם נוגעים לשאלת האפטרופסות (לדוגמה - בענייני דיור, חובות, מעמד אישי, וכיוצ"ב); ובהליכים לביטול הגבלת הכשרות ולביטול מינוי האפטרופוס, ולהתאמת מנגנונים חלופיים ומידתיים יותר, לפי העניין, ועוד. אל האגף יכולים לפנות האנשים שכשרותם המשפטית נדונה, וכן קרובים, בעלי עניין ואפטרופוסים.

אין תחליף לזכות היסודית להשתתפות של האדם בהליך המשפטי בעניינו, שמשמעותה להיות חלק בלתי נפרד ומוביל בעיצוב גורלו. באמצעות ייעוץ וייצוג משפטי מונגשים ומותאמים לאדם, ניתן לפעול יחד עמו למיצוי, למימוש ולשמירת זכויותיו בהליך בעניין כשרותו המשפטית, לפי רצונו, העדפותיו והשקפת עולמו. ואמנם, האגף לסייע משפטי חרת על דגלו בעת הזו קידום של ייצוג רחב ומותאם לאנשים בהליכים לפי חוק הכשרות המשפטית, ופועל במישורים שונים להנגשת השירות המשפטי בתחום זה.

זו הזדמנות לקרוא לאנשים הזקוקים לייעוץ ולייצוג משפטי בסוגיות הכרוכות בכשרות משפטית, לפנות לאגף, לפי המחוז הרלוונטי (האגף פועל במחוזות: נצרת, חיפה, ירושלים, באר שבע, תל-אביב, ובקרוב - מחוז "מרכז" בעיר לוד) לקבלת ייצוג בהליכים. בין אם העניין נבחן משפטית ובין אם לאו, ניתן לשוב ולבחון את סוגיית הכשרות המשפטית בכל עת. מציאות החיים והפרקטיקה המקצועית, כמו גם מחקרים בתחום, מלמדים על הדינאמיות הרבה של היכולות, ועל המורכבות והעושר של המסוגלויות של כל אדם,

עמוד 2 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

והאפשרויות שבצדן. הללו מהווים בסיס איתן לביורר משפטי נוסף מעת לעת, לפי העניין והצורך.

ויצוין, אנשים זקנים נתונים באופן שיטתי להליכים משפטיים שנועדו להגביל את יכולתם לקבל החלטות עצמאיות ביחס לחייהם. אם בגלל תופעת הגילנות (ageism) וסטריאוטיפיזציה רווחת, אם בגלל מורכבות משפחתית ואם בגלל ירידה תפקודית וקוגניטיבית ומחלות דמנציה, ששכיחותן עולה בגילאים מבוגרים. המדובר בפרקטיקה הרווחת ביחס לאנשים עם מוגבלות ככלל, וביחס לאנשים זקנים היא מובהקת ובוטה, כפי שמעידים מחקרים בתחום. הגבלת הכשרות נדונה ברגע של קושי או של מצוקה, בשלב של ירידה ביכולות, עקב מחלה או תאונה, ומותירה את האדם, שגם כך נמצא ברגע של מוחלשות, חשוף ופגיע לכל החלטה בעניינו. לאור זאת, תיקון החוק הוא הכרחי ובגדר הזדמנות של ממש.

א. עמדת האגף לסיוע משפטי: מבט על הפרקטיקה המקצועית - ההכרח בשינוי

לכל אדם הזכות לכשרות משפטית מלאה בכל מהלך חייו. מכאן החשיבות הרבה של ההצעה לתיקון חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות, תשכ"ב – 1962, הנדונה בוועדת חוקה, חוק ומשפט בימים אלה, לאחר אישורה בקריאה ראשונה בסוף שנת 2014. בישראל של שנת 2015, אנשים בגירים עדיין חיים בסיכון ממשי וקרוב - לאבד את כשרותם המשפטית, דהיינו את זכותם לפעול ולחייב את עצמם מבחינה משפטית, בעקבות מחלה או תאונה.

על אף חקיקה מתקדמת בתחום של זכויות אדם, ולמרות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שמלאו לו כבר למעלה מעשרים שנים, עדיין עלולים אנשים - בעיקר זקנים או עם מוגבלויות - למצוא עצמם ללא חירותם וללא כבודם. הליך מהיר יחסית בבית המשפט, לרוב ללא נוכחות האדם, וללא ייצוג משפטי, מאפשרים קבלת החלטה בעניינו של האדם בלעדיו,

עמוד 3 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל' : 02-6211350 פקס : 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

מתירים את הגבלת כשרותו המשפטית, ומובילים, כמעט כבשגרה, למינוי אפוטרופוס לניהול ענייניו, לרוב באופן גורף וכוללני, ללא הגבלת זמן.

כבר לפני שנים החלו מדינות רבות לעצב הסדרים משפטיים חלופיים שונים, המעניקים משקל רב יותר לערכי חירות ואוטונומיה ומצמצמים את היקף ההתערבות הפטרנליסטית. "אפוטרופסות תפורה" (tailored guardianship) עוצבה במחצית השנייה של המאה הקודמת, מתוך מטרה לשמר אוטונומיה במישורים שבהם ישנן יכולות קוגניטיביות או מנטליות שמורות. מינוי "תפור" נובע מההכרה, שחוסר מסוגלות איננו מצב גורף וקבוע, אלא יחסי, חלקי וזמני, ולכן אפוטרופסות צריכה להיקבע במתאם ישיר לצורך של האדם בסיוע, ולא לאבחנה הרפואית.

במקביל למודל זה, התפתחו כלי מניעה ותכנון משפטיים (advanced legal planning), המאפשרים לאדם לנסח מראש הנחיות שייושמו למצבים בהם לא יוכל לנהל את ענייניו, לדוגמה באמצעות יפוי כוח ו/או הנחיות מקדמיות בעניינים רפואיים. המנגנון החדשני ביותר במגמה הבינלאומית לצמצום מימדי האפוטרופסות הוא של "קבלת החלטות נתמכת". מנגנון זה מבוסס על התפיסה, כי יש מקום לסייע ולתמוך באדם שמתקשה בקבלת החלטות ובביצוע פעולות משפטיות, באמצעות ביצוע התאמות נחוצות, על מנת לאפשר לאדם לממש את רצונותיו ואת העדפותיו.

חקיקה עדכנית נחוצה בישראל על מנת לרענן ולשנות את המנגנון המשפטי הקיים משנות השישים, אשר מסדיר זכויות ומעמדו של אדם, שיש לו קושי כלשהו בהבעה או בגיבוש רצונו, במימושו, או שיש ירידה במסוגלויותיו. נדרשים גם כאן מנגנונים חדשים המקיימים את מעמדו של האדם בכל חייו, ומהווים חלופה להסדר הצר המשמש היום, בין אם בתכנון מראש ובין אם ברגע ה"קריטי", בו הדבר נדרש. הגבלת או שלילת הכשרות המשפטית לא יכולים להיחשב עוד לגיטימיים בעידן של זכויות יסוד. נדרשים תמיכה כנגד קושי, סיוע כנגד מוחלשות, ליווי כנגד יכולת שפוחתת.

פרקטיקה מקצועית חדשה צריכה להתבסס על עקרונות המבטאים הן את זכויות

האדם והן את חובות החברה. כחלק מעקרונות חדשים, יש, בין היתר, הכרח לוודא קיום עמוד 4 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

החובות הפרוצדוראליות להשתתפות מותאמת בהליך ולקבלת הזדמנות הוגנת לביטוי ולייצוג. יש מקום לוודא שמירה וקידום של זכויות מהותיות, ולמשל האפשרות לבחור היכן לגור, לדוגמה, ואיזה אורח חיים לנהל. אפוטרופסות, אם בכלל, צריכה לשמש במשורה, כבירת מחדל אחרונה, לאחר שמוצו כל האפשרויות המידתיות יותר, וקוימו זכויותיו של האדם, ובהן שמיעה מותאמת של דעתו.

ההצעה לתיקון חוק הכשרות המשפטית יפה בעת הזו, לא רק לאור מגמה כבר נמשכת עשרות שנים בעולם, אלא גם לאור שינוי המסתמן ברמת ה"שטח" בארץ. ייצוג משפטי אוונגרדי שמטרתו שינוי המציאות המשפטית בתחום, הוביל מגמה של שמירת זכויות האדם בהליך וקידום מנגנונים חלופיים לאפוטרופסות, ובראשן המודל של "קבלת החלטות נתמכת". הכרה החשובה במנגנון ואשרור האמנה הבינלאומית לזכויות אנשים עם מוגבלות משנת 2006 (אושררה בישראל בשנת 2012), פותחים יחד חלון הזדמנויות ממש.

המציאות בהקשר זה מדברת בעד עצמה ומאותתת בדבר ההכרח בשינוי. מאז החלה הפעילות המשפטית-חברתית הנרחבת, אשר בין היתר "יבאה" לשיטת המשפט הישראלית באמצעות האמנה והחוק הקיים עקרונות יסוד בינלאומיים בתחום זה, ניתן למנות לא רק החלטות שיפוטיות הקובעות "אמצעים מסייעים" תחת אפוטרופסות (הגבלה בחשבון למניעת ניצול, הערות אזהרה על נכסים למניעת דיספוזיציה מתוך תלות, ועוד), אלא גם החלטות חוזרות למינוי של תומך בקבלת החלטות לאדם, כחלופה מועדפת.

במקרה אחד המינוי ניתן לאשה זקנה, בשנות השבעים לחייה, המאובחנת עם דמנציה, אשר אין לה משפחה קרובה או מעגלי תמיכה נוספים. בהחלטה עמד בהמ"ש על חשיבות החלופה בכלל, וביחס לאנשים זקנים בפרט, אשר המציאות המשפטית דוחקת אותם למינוי אפוטרופוס עבורם כמענה לכל קושי, בהעדר חלופות, והכיר רשמית במודל של קבלת החלטות נתמכת.² במקרה אחר נקבע לאשה ליווי כלכלי באמצעות רואה חשבון, תוך מתן

² אפי' (חיפה) 15-01-43640 ב' (חסוי) נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון (חסוי) (פורסם ב"נבו"). הבקשה למינוי תומכת בקבלת החלטות הוגשה ע"י הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן וע"י עמותת "יד-ריבה – סיוע משפטי לקשיש".

מדינת ישראל

משרד המשפטים

מענה לצורך הקונקרטי ותוך ביטול האפוטרופוסות הכוללת.³ במקרה נוסף, ניתן המינוי לאדם בשנות החמישים לחייו, ומונתה תומכת לתקופה של מספר חודשים, עם הנחיות ברורות לסייע בתחומים כלכליים, בעיקר כדי למנוע ניצול, ובתחומים של גוף ובריאות.⁴ לאחרונה, מונה תומך בקבלת החלטות לבני זוג בשנות השישים לחייהם, הגבר נפגע מוח לאחר תאונת דרכים קשה והאשה מאובחנת עם מוגבלות שכלית.⁵

לכל ההחלטות ישנם היבטים משותפים מאחדים ודמיון רב: כולן ניתנו תוך השתתפות האדם בהליך בעניינו; ככולן בית המשפט מינה תומך בקבלת החלטות כחלופה למינוי אפוטרופוס שהיתה כוונה מערכתית למנות, או שכבר מונה ומינויו בוטל בהליך. כולן נעשו תוך התחשבות ברצונו של האדם להימנע ממינוי אפוטרופוס ולשמור על עצמאותו. ככולן נמצאה מסגרת מידתית יותר, "חליפה" סוציו-משפטית המותאמת לאדם, המשקפת את רצונו ואת העדפותיו, ואינה שוללת את זכויותיו. ככולן נמנע ה"פתרון" ה"קל" והמהיר שמחירו פגיעה בעצמאות, ופגיעה בזכות לקדם ולממש רצון והחלטות. ככולן מצא בית המשפט לרתום פרקטיקה חברתית של תמיכה באדם, על רקע קושי נטען, להבדיל משלילת זכויותיו והעברת היכולת לקבלת החלטות בכל תחומי החיים ממנו – הלאה.

ויחד עם הדמיון הרב בין ההחלטות במהותן, הרי שהן משקפות מציאות עשירה ורב-גונית של נסיבות אישיות, של רצונות ושל מסוגלויות שונות ומשתנות. מגוון ההחלטות השיפוטיות המקדמות חלופות ובראשן "קבלת החלטות נתמכת", והנסיבות האישיות השונות שבהן מונו התומכים במקרים המתוארים, מלמדים על הדינאמיות של המודל והאפשרות להתאמתו לפי העניין והנסיבות אישיות, ועקב כך – על הפוטנציאל הרב הגלום בו ועל חיוניותו כמנגנון משפטי. ההחלטות מלמדות על הכרח פרקטי במציאות שקיבל מענה משפטי מותאם. הן מלמדות על הבנה מהותית שנטמעה בדבר נחיצות השינוי בדפוסי

³ אפי (חיפה) 50389-02-13 היועמ"ש נ' פלונית (לא פורסם). המבקשת יוצגה ע"י ארגון "בזכות".

⁴ אפי (נצרת) 34820-03-15 היועמ"ש נ' א.ח. (פורסם ב"פסק דין"). המבקש יוצג ע"י האגף לסיוע משפטי.

⁵ אפ (קריות) 51985-05-15 פלוני נ' עמותת שפר ואח' (טרם פורסם). המבקשים יוצגו ע"י האגף לסיוע משפטי.

עמוד 6 מתוך 14

מדינת ישראל

משרד המשפטים

החשיבה ובכלים המקצועיים. מסגרת משפטית מותאמת, אשר כ-50,000 אנשים תחת אפוטרופסות בישראל של היום - לא זכו משך השנים שעברו תבחן בעניינם.

ב. מבט נורמטיבי: חשיבות עיגון החלופות במסגרת תיקון החוק

חשוב לציין, אם כן: חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות כבר בנוסחו הנוכחי מאפשר את מינוי תומך ההחלטות כחלופה לאפוטרופסות, והן חלופות נוספות. בשילוב עם אמנת האו"ם המאושרת בישראל (ה-CRPD הנזכרת לעיל), יש אפשרות רחבה ובסיס משפטי איתן לצמצום השימוש באפוטרופסות ככלי שיטתי ביחס לאנשים זקנים או אנשים עם מוגבלות. האמנה כוללת, למעשה, הנחיה ברורה לנקיטת אמצעים לשם "תמיכה במימוש כשרותם המשפטית" של אנשים (סעיף 12 לאמנה), תחת הגבלתה או שלילתה. יש הכרח, אם כך, לוודא מדרג קשיח של אפשרויות רבות ומגוונות, שרק בסופו המנגנונים המידתיים פחות, ואשר המחיר שהם גובים מחירות הפרט הוא הרב ביותר. אי בחינה עניינית של האפשרויות השונות במדרג, אינה עולה בקנה אחד עם האמנה שאושררה, ועם זכויות יסודיות, הנתונות לכל אדם, גם לפי חוק הכשרות המשפטית בנוסחו היום.

השינויים במסגרת תיקון החוק המוצע הם חשובים ומהותיים, וההצעה היא בשורה גדולה לאנשים רבים. המנגנון של ייפוי כח מתמשך הקבוע בהצעת החוק מביא עמו הזדמנות גדולה לאנשים רבים. הללו יוכלו באמצעותו לתכנן מראש את אחריתם, ולהימנע מהחלטות שתקבלנה במקומם ועבורם, ברגע קריטי של חייהם, בו מחלה או תאונה עלולים להביא עמם ירידה במסוגלותם להביע דעה ורצון. המדובר בהזדמנות גדולה לאנשים זקנים רבים, אשר בהעדר תכנון מוקדם נדונו להגבלת כשרותם ולקבלת החלטה בעניינם - בלעדיהם. לפיכך, יש ערך רב במניעת משוכות פרוצדוראליות שיצמצמו ויסרבלו את השימוש בכלי תכנוני זה.

עמוד 7 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

מנגנון יעיל ונגיש להפעלה, אשר יאפשר לאנשים תכנון משפטי לעתיד לאותם מצבים ורגעים של מוחלשות, יעניק לאדם בטחון, כוח ושלווה של הנפש, בידעו שרצונו ימשיך להיות מכובד בכל עת ובכל מצב. כינונו של ייפוי הכח המתמשך יביא גם, יש להניח, לפיתוח שירותים משפטיים בתחום, ולגיבושה של פרופסיה משפטית עם התמחות מקצועית רלוונטית של ייעוץ מותאם לתכנון משפטי מוקדם לזיקנה בכלל, וכן למצבים של ירידה במסוגלויות. לא מן הנמנע להניח, כי כינון המנגנון בחוק יביא אף לפיתוחם של שירותים חברתיים נחוצים ואף לפיתוח כלי תכנון נוספים.

ואולם, דווקא בשל ההזדמנות הגדולה והבשורה שבתיקון החוק, ישנה חשיבות רבה גם לקביעת מגוון עשיר של מנגנונים חלופיים, להגדרת המדרג ביניהם ולהגדרת עקרונות היסוד בהליך – במסגרת החוק. קביעת העקרונות בחוק חיונית לצורך הצבת המסגרת הראויה לדיון המשפטי, מתוך גבולות ברורים ובסיס מושגי אחיד. קביעת הסדר משפטי חלופי לאפוטרופסות יאפשר מציאות משפטית רחבה ומלאה יותר בתחום הכשרות המשפטית, מתוך התייחסות לעושר ולגיוון שבנסיבות האישיות של כל אדם.

קביעה בחוק של קבלת החלטות נתמכת תקבע את הרף הראוי בתחום ואת ההכרה בזכותו של האדם לעצמאות משפטית, גם עם ירידה ביכולות. הכרה של המחוקק במנגנון היא אמירה עקרונית של מדינת ישראל בזכות אותם רבים שכשרותם המשפטית לא תוגבל עוד, אלא תמצא הדרך לסייע להם לממשה. היא בבחינת הצבה מחדש של התשתית הרעיונית בתחום זה, הצעה שללא ספק תישא פניה אל העולם הרחב, כחלק מהתדיינויות בינלאומיות מתקדמות וענפות המתקיימות בתחום זה כבר היום. ישראל תוכל להוביל בשיח הבינלאומי קו אחיד ושלם בתחום ותוכל להציב רף מאחד ועמדה עקרונית כלפי פנים. מעבר לכך, יש בכך מענה של ממש לצורך ממשי הקיים בפרקטיקה המקצועית, ולראיה הדברים הבאים מתוך החלטת בית המשפט באחד המקרים בו מונתה תומכת בקבלת החלטות, הנזכר לעיל:

**"בחנתי את המודל המוצע ואין לי אלא לברך עליו (ההדגשות במקור - מ.ס.ר)...
אוסף כי מניסיוני השיפוטי נחשפתי לכך, כי אוכלוסיית הזקנים נתונה ביתר**

עמוד 8 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

שאת ולרוב ללא הגנה מספקת על זכויותיה למינוי אפוטרופוס, בין אם לבקשת בני המשפחה ובין אם לבקשת רשויות הרווחה. הגבלת כשרות ומינוי אפוטרופוס נעשה במינוי של קבע וללא הגבלה... מצב זה יוצר קרקע פורייה לפגיעה של ממש בזכויות וברצונות החסויים...

למודל המוצע יתרונות רבים (ההדגשות במקור - מ.ס.ר) - הוא אינו שולל מהמבקשת הנתמכת את השליטה המלאה על אורח חייה, איכות חייה ורווחתה. הוא מעצים אותה, מעניק לה בטחון, מחזק את תחושת העצמאות וכן אינו מאיין את השליטה על חייה, על משקל "אל תשליכני לעת זיקנה"....⁶

התיקון הנדון הוא התיקון המהותי ביותר, אפוא, מאז חקיקתו של החוק בשנת 1962. זו הזדמנות ייחודית ליצירת שינוי של ממש לשמירת זכויותיהם של אנשים, בשלב בו סיוע ותמיכה נחוצים במיוחד. זו גם הזדמנות להעניק כלים במשפט ובחברה, להעשיר את הארגז המקצועי ולהציע עוד אפשרויות, שיותאמו לעושר האנושי ולמגוון הנסיבות.

⁶ אפי' 15-01-43640-ב' (חסוי) נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון (חסוי) בבית המשפט לענייני משפחה בחיפה (מיום 8.4.15, פורסם ב"נבו").
עמוד 9 מתוך 14

מדינת ישראל

משרד המשפטים

סיכום

כל מי שזכויות אדם יקרות ללבו, בעת הזו ירון. ההצעה לתיקון חוק הכשרות המשפטית היא שעתם הגדולה של אנשים זקנים ואנשים עם מוגבלויות, ששינוי או ירידה ביכולותיהם עלולה היום להביא להגבלה ולשלילה של זכויותיהם. זו היא שעה שבה תפישות חדשות בתחום הכשרות המשפטית המבטיחות שמירת עצמאות בכל מהלך החיים ובכל גיל מחלחלות ונטמעות; שעה שבה ארגונים חברתיים, המקדמים מדי יום בפעילות מגוונת זכויות של זקנים וזכויות של אנשים עם מוגבלויות, חברו ופועלים במרץ ובמאוחד על מנת לקדם זכויות בהליכים בתחום הכשרות המשפטית; שעה שבה ה"ארגונים" חברו ל"מדינה" לעשיית השינוי, ובכלל זה האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים; שעה שבה שיתופי פעולה פוריים נרקמים וישנה הסכמה מבורכת על מסגרת מושגית חדשה שיש לכונן בהליך. שעה שבה נערך תיקון של אחד החוקים המרכזיים ביותר לזכויות היסודיות של האדם, והרלוונטי לכל אדם באשר הוא.

במציאות של ישראל היום, לפני תיקון החוק, ניתן "להעביר" אדם זקן שחי בהזנחה לבית אבות בניגוד לרצונו, במקום לבדוק לפני כן את הנסיבות שהביאו אותו לכך ואת האפשרות לסייע לו שלא לחיות בהזנחה. היום ניתן למנות אפוטרופוס לאדם זקן ערירי ללא השתתפות שלו בהליך המשפטי בעניינו וללא אפשרות שלו לטעון כנגד זאת, אם רופא קהילתי יודיע, כי ישנה אצלו ירידה קוגניטיבית. היום ניתן לכפות טיפול רפואי על אדם עם מוגבלות נפשית או קוגניטיבית מאובחנת - בניגוד לרצונו, גם כשהטיפול איננו מציל חיים וגם אם המוגבלות הנטענת איננה מונעת ממנו לגבש אי-רצון מובהק בעניין עצם הטיפול. זו מציאות שיש לשנות.

הוספת הפרק של מנגנונים חלופיים אמנם דורשת עבודה משמעותית נוספת סביב ההצעה לתיקון החוק בנוסחה הנוכחית, כחלק מהעבודה הרבה והמעמיקה הנעשית גם כך בוועדת חוק, חוקה ומשפט של הכנסת. יחד עם זאת, עיגון המנגנונים נחוץ, כאמור,

עמוד 10 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

בפרקטיקה המקצועית שכבר עושה בהם שימוש, תוך שמייבאת אותם באמצעות האמנה הבינלאומית וממסגרות דומות בעולם. על התכנים להבניית המנגנונים ניתן ללמוד עוד מיישומם בעולם ומיישומם בחודשים האחרונים בתדירות עולה בארץ, מכתובה אקדמית בתחום זה, ומנוסח מוצע לתיקון לעניין "קבלת החלטות נתמכת", שהוגש בידי קואליציית הארגונים החברתיים לקידום חוק הכשרות, ואשר כותבת דברים אלה שותפה בה ובכתיבתו. בנוסף, בנספח לנייר עמדה זה מצורף נוסח מוצע יסודי לתכנית תמיכה בהחלטות שנערך בידי כותבת דברים אלה על מנת לקדם את השימוש במנגנון בהחלטה שיפוטית (ר' "נספח א"). העתקו הופץ והועבר כבר לעוסקים בתחום, זאת במקביל לאפשרות לעריכת הסכם תמיכה עצמאי, לפי רצונותיו ונסיבותיו של האדם. היישום אמנם אפשרי כבר היום, והתשתית הרעיונית והפרקטית קיימת. ואולם, קביעת העיקרון החדשני למציאות המשפטית הישראלית במסגרת הרפורמה הנעשית בתחום זה כחלק מתיקון החוק, והצגת נורמה ראויה ובסיס מאחד המתווה את הזכות לקבלת החלטות נתמכת, חיוניים הן משפטית והן חברתית. טענה, כי אדם "אינו מבין" או כי "אין לו רצון" במצבים של מחלת הדמנציה או עקב מצב נפשי או מוגבלות שכלית, ירידה קוגניטיבית או מנטאלית – אינה יכולה להתקיים כהנחת מוצא. בצד אבחון רפואי, יש להציג קשת רחבה ומורכבת של מרקם יכולותיו, מסוגלויותיו, תמונת עולמו ונפשו של האדם. ואת אלה יש לעטוף במנגנונים של תמיכה ושל סיוע, תחת הגבלת כשרותו המשפטית.

לשם קידום השינוי בתחום זה, האגף לסייע משפטי פועל בשיתוף פעולה הדוק ומוצלח עם קואליציית הארגונים החברתיים הפועלים לקידום הכשרות המשפטית. כמו כן, מתוך שותפות פורייה ומבורכת הן עם אגף האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, והן עם המחלקה המשפטית של משרד הרווחה ועם פקידת סעד ראשית לסדרי דין.

יצוין, כי הייצוג המשפטי במסגרת האגף לסייע משפטי הינו ללא תשלום, בכל ההליכים האזרחיים והערכאות בתחום זה, למעט אגרה בסכום סמלי. זימון פגישה עם עורכי הדין הוא באמצעות הגשת טופס בקשה הנמצא באתר האגף לסייע משפטי, וזאת במחוז הרלוונטי למבקש הבקשה. ניתן גם להגיע בשעות קבלת הקהל במקרים דחופים, להעביר עמוד 11 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המספטים

פקס, להתקשר למוקד הטלפוני, וכיוצ"ב. אנשים הזקוקים לסיוע ולייעוץ משפטי בתחום הכשרות המשפטית, כמו בכל תחום אזרחי אחר שבסמכות האגף, מוזמנים לפנות לשם כך (פרטים להתקשרות מצורפים ב"נספח ב").

ואמנם, האגף פועל במקרים הפרטניים, אך כיום גם מתוך תפיסת עולם רחבה בתחום זה וסימון יעדים ברורים, שחלקם תוארו בנייר עמדה זה. האפשרויות באמצעות האגף נובעת מתוך ריבוי מקרים שבטיפולו, נוכח מרחב ייצוג גאוגרפי שהוא כלל ארצי, ראיה ארוכת טווח – הן פרוספקטיבית והן רטרוספקטיבית, חזון מקצועי עשיר וניסיון אינטר-דיסציפלינארי מתמשך. מתוך אותה הסתכלות, ישנה הבנה ברורה שבתחום זה - זו העת לשינוי.

עמוד 12 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

נספח א'

קבלת החלטות נתמכת (נוסח מוצע לאישור בית המשפט, ד"ר מיטל סגל-רייך)

כדי להבטיח אוטונומיה, עצמאות ובחירה ל--- בקבלת החלטות על חייו ולמימוש זכויותיו והכל ברוח עקרונות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ומכח סעיף 68(א) לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, ובהתאם לאמנה לזכויות אנושים עם מוגבלויות משנת 2006, אשר אושררה בישראל בשנת 2012, ובייחוד סעיף 12 לאמנה, מוסכם כדלקמן:

ההסמכה

1. --- מוסמך בזאת לשמש "תומך החלטות" ל---.
2. התמיכה היא כדי לסייע במימוש הכשרות המשפטית, ותחול בענייניו האישיים, לרבות בענייניו הרפואיים ובענייני רכושו של האדם (לפי העניין).

מהות התמיכה בהחלטות

3. התמיכה תכלול ליווי, סיוע, הנגשה, ייעוץ, איסוף ומתן מידע באופן מותאם בכל תחומי החיים, לפי רצונו של --- ובשיתוף עמו.
4. התמיכה הינה לשם בירור אפשרויות וחלופות, בחירה וקבלת החלטות, הבנת השלכות ומשמעויות של ההחלטות (במקרים המתאימים) – לפי רצון האדם: מימוש החלטות לפי הרצון והעניין).

היקף התמיכה בהחלטות

5. התומך מוסמך לסייע למר – כדלקמן:
 - א. לאסוף מידע ולקבל מכל אדם או גוף מידע הנדרש על מנת לקבל החלטה שברצונו לקבל.
 - ב. לסייע להבין את המידע אשר נוגע להחלטה אשר עליו לקבל על השלכותיו השונות.
 - ג. לסייע להציג את החלטותיו בפני כל אדם או גוף או להציג עבורו, לפי רצונו והנחיותיו בעניין.
 - ד. לסייע להוציא אל הפועל החלטותיו ככל הנדרש, לסייע לו לייצג עצמו בפני כל גורם או גוף שהדבר דרוש. (לפי העניין והרצון – נתון לשיקול דעת אישי)
6. לאור הסכמתו של מר..., רשאי התומך לקבל כל מידע או מסמך רלוונטי הקשור בקבלת ההחלטה, מכל גורם ציבורי, פרטי או ממשלתי. (כפוף להסכמה, תלוי בנסיבות)
7. צו זה יפה כלפי צדדים שלישיים, לרבות בנקים, המוסד לביטוח לאומי, נותני שירות ציבוריים ופריטים נוספים, והללו מחויבים במסירת המידע ובמתן השירותים לאדם המלווה בתומך, מבלי להידרש למינוי אפוטרופוס.

תפקיד התומך בהחלטות

8. במילוי תפקידו חייב התומך לנהוג בהתאם לרצונותיו, העדפותיו ובחירותיו של האדם בלבד, בתום לב, ביושר, בהגינות, במסירות ובשקיפה ראויה, תוך שמירת סודיות ותוך כבוד לפרטיותו של האדם, בידיעתו ובהסכמתו של האדם בלבד.
9. התומך לא יישא באחריות לנזק שנגרם לאדם או לצד שלישי כתוצאה מפעולת התמיכה, אם פעל בתום לב.
10. תומך ההחלטות לא יהווה "אפוטרופוס למעשה" ולא תהיה לו כל חבות כלפי האדם בגין מינוי זה.
11. האדם אינו מחויב להישמע להצעות תומך ההחלטות, ויכול לקבל החלטות לפי רצונו.

סיום התמיכה בהחלטות

12. האדם והתומך רשאים לסיים את התמיכה בכל שלב וזאת באמצעות מסירת הודעה לצד השני (ו/או הודעה לבית המשפט).
13. תומך ההחלטות ידווח ללא דיחוי ל... ככל שהתומך יתרשם שהתמיכה איננה מתאימה, והוא מתקשה למלא תפקידו כראוי (לפי העניין).

חובות צדדים שלישיים

14. תמיכה בקבלת החלטות לא תפטור כל צד שלישי מכל חובה המוטלת עליו לפי דין, כולל חובת ביצוע נגישות ומתן התאמות לפי כל דין, חובות דיווח ומתן כל שירות נדרש.

אישור בית המשפט

15. לא יינתנו בין האדם לבין התומך שירותים בכסף או בתמורה, זולת התמיכה, אלא אם אישר בהמ"ש אחרת.
16. כל פעולה משפטית בין האדם לבין התומך, בן זוגו או קרוביו של התומך, תחייב אישור מראש של הפעולה על ידי בית המשפט.

משך התמיכה בהחלטות

17. צו התמיכה הוא למשך שנה (או לפי העניין), ואז יפקע מאליו.
18. הצדדים רשאים להסכים ביניהם על המשך התמיכה בהחלטות, ולשם כך יעלו את הסכמתם על הכתב בסמך לפני מועד פקיעת הצו (בכפוף לאישור בית המשפט – לפי העניין).

לנוסח זה מוצע להוסיף סעיפים ספציפיים מותאמים לפי הנסיבות והעניין.

עמוד 13 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל': 02-6211350 פקס: 02-6211357

מדינת ישראל

משרד המשפטים

נספח ב'

פרטי מחוזות האגף לסיוע המשפטי

שם המחוז	כתובת	טלפון	פקס	אי מייל
מחוז הצפון	רח' תאופיק זיאד 3047, בנין ופא סנטר קומה 5, ת.ד. 50021, נצרת 16160	1-700-70-60-44	02-6462532	Naz-Siyua@justice.gov.il
מחוז חיפה	רח' פל ים 15א', קומה 11, חיפה 33095	1-700-70-60-44	02-6467943	Haf-Siyua@justice.gov.il
מחוז תל-אביב והמרכז	רח' הנרייטה סולד 4, תל אביב 64924	1-700-70-60-44	02-6467717	Tlv-Siyua@justice.gov.il
מחוזות ירושלים אשדוד ואילת	רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777 ירושלים 91017	1-700-70-60-44	02-6467611	Jer-Siyua@justice.gov.il
מחוז באר שבע והדרום	שד' שזר 33, בית נועם קומה 1, ת.ד. 534, באר שבע 84002	1-700-70-60-44	02-6467672	Bsh-Siyua@justice.gov.il

בכל המחוזות שעות קבלת הקהל:

ימים א', ב', ג' ו-ה', בין השעות 8:30-12:30

וביום ג' גם בין השעות 15:00-17:00

עמוד 14 מתוך 14

ירושלים, רח' הסורג 1, בית מצפה, ת.ד. 1777, מיקוד 91017

טל' : 02-6211350 ☎ פקס : 02-6211357 📠